

Medyada Şiddetin Temsili: Bibliyometrik Bir Analiz

Bünyamin UZUN*

Öz

Medya, insanların gündelik yaşamının önemli bir parçasıdır. İnsanlar gündelik yaşamının büyük çoğunluğunu medyayı kullanarak geçirmektedir. Medyanın insanlara aktardığı birçok içeriğin içerisinde şiddet de yer almaktadır. Medyanın fiziki ya da psikolojik olarak zarar vermeyi içeren şiddet eylemlerine içeriklerinde yoğun bir şekilde yer vermesi nedeniyle insanların şiddeti normal kabul etmeye başladığı düşünülmektedir. Bir anlamda insanlar medyada gördüğü şiddeti taklit etmekte ve şiddet içerikleri yeniden inşa edilerek sürekli hâle gelmektedir. Bu çalışmanın konusunu “şiddet ve medya” konusunda yapılan çalışmaların bibliyometrik görüntüsünü sunmaktır. Çalışmanın temel önemi, şiddet ve medya konulu araştırma makalelerinin profilini çıkarmasıdır. Çalışma, Web of Science veri tabanında yer alan “şiddet ve medya” konulu 1000 araştırma makalesi ile sınırlandırılmıştır. Söz konusu sınırlılıklar çerçevesinde elde edilen veriler bibliyometrik yöntemle incelenmiştir. Çalışma kapsamında elde edilen bibliyometrik veriler VOSviewer analiz programı aracılığıyla haritalandırılmıştır. İncelenen 1000 araştırma makalesi ortak yazarlarla birlikte 1833 araştırmacı tarafından hazırlanmış ve 466 farklı dergide yayımlanmıştır. Çalışma sonucunda şiddet ve medya konusunun oldukça geniş bir çalışma alanı olduğu saptanmıştır. Çalışmanın en önemli sonuçlarından bir diğeri de fiziki şiddete odaklanan çalışmaların çoğunlukta olmasına karşın psikolojik şiddet ve mobbing gibi şiddet türlerinin oldukça az çalışmanın odağı olmasıdır.

Anahtar Kelimeler: Şiddet, Medya, Medyada Şiddet, Şiddetin Temsili, Bibliyometrik Yöntem

*Dr., Bağımsız Araştırmacı, Eskişehir, Türkiye

E-mail: uzunbnyamin17@gmail.com

ORCID: 0000-0002-5697-5080

DOI: 10.37679/trta.1394386

UZUN, B. (2024). Medyada Şiddetin Temsili: Bibliyometrik Bir Analiz. TRT Akademi, 09(20), 124-147.

<https://doi.org/10.37679/trta.1394386>

Araştırma Makalesi

Geliş Tarihi: 22.11.2023

Revizyon Tarihi: 28.12.2023

Kabul Tarihi: 02.01.2024

Representation of Violence in the Media: A Bibliometric Analysis

Bünyamin UZUN

Abstract

Media is an important part of people's daily lives. People spend most of their daily lives using the media. Violence is also included in many of the content that the media conveys to people. It is thought that people have started to accept violence as normal due to the media's intense coverage of acts of violence that involve physical or psychological harm. In a sense, people imitate the violence they see in the media and violent content is reconstructed and perpetuated. The topic of this study is the studies on "violence and media". The main aim is to present a bibliometric view of the studies on violence and media. The main significance of the study is that it profiles research articles on violence and the media. The study was limited to 1000 research articles on "violence and media" in the Web of Science database. The data obtained within the framework of these limitations were analyzed by bibliometric method. The bibliometric data obtained within the scope of the study were mapped through the VOSviewer analysis program. The 1000 research articles analyzed were prepared by 1833 researchers including co-authors and published in 466 different journals. As a result of the study, it was determined that the subject of violence and media is a very broad field of study. One of the most important results of the study is that although the majority of studies focus on physical violence, psychological violence and mobbing are the focus of very few studies.

Keywords: Violence, Media, Violence in Media, Representation of Violence, Bibliometric Method

Research Paper

Received: 22.11.2023

Revised: 28.12.2023

Accepted: 02.01.2024

1. Giriş

Kitle iletişim araçları toplumsal yaşamın önemli parçalarından birisi hâline gelmiştir. Söz konusu araçlar, bu konuları nedeniyle çeşitli işlevleri yerine getirmektedir. Bunlar arasında bilgi verme, haberdar etme, eğitim ve eğlendirme gibi işlevler dikkat çekmektedir. Kitle iletişim araçlarının her biri kendi doğalarına uygun olarak aktardıkları içeriklerle bireyler arasında ve toplumda iletişim ve etkileşimi sağlamaktadır. Medyanın aktardığı içerikler, toplumun düşünce dünyasını etkilemekte ve içeriklerin ulaştığı milyonlarca insanın farklı farklı düşünme sistemlerini şekillendirmektedir (Tokgöz, 2006). Bu anlamda medyanın bilgi verme ve eğitim işlevlerinin insan yaşamına düşünsel ya da eylem bakımından yansımaları olduğu söylenebilir.

Kitle iletişim araçlarının topluma olumlu etkilerinin yanı sıra kurumların politikaları ve kâr amaçlı olmalarından kaynaklanan olumsuz etkileri de vardır. Nitekim medya kuruluşları kamusal yarar düşüncelerinin aksine kendini izlettirme veya okutturma amaçlı yayıncılık yapmaktadır. Bu anlamda kitlelerin ilgisini çekebilecek içeriklerin tercih edilmesi kaçınılmaz olacaktır. Özellikle görsel işitsel medyada şiddet içerikleri önemli bir oranı kaplamaktadır (Özer, 2017). Medya kuruluşlarında şiddet içeriklerinin oldukça fazla yer alması insanların şiddet içeriklerini tercih etmesinden kaynaklanmakta ve bu da çeşitli nedenlerle olmaktadır. Bu anlamda bilişsel olarak sosyalleşme ve rahatlama gibi etkenler şiddet içeriklerini izleme nedeni olarak karşımıza çıkmaktadır. Nitekim bir bireyin çevresindeki insanlarla ortak içerikleri izleme ve onlarla ortak bir payda bularak sosyalleşme isteği şiddet içerikli yapımları izlemenin altında yatan etkenler olabilmektedir. Buna ek olarak şiddet içeriklerinin izlenmesinin duygusal boyutu da vardır. Örneğin şiddet içerikli yapımlar heyecan transferi gerçekleştirmektedir. Heyecan transferi, insanların izlediği içerikle uyarılmasını sağlamaktadır. İnsanlar kendilerine heyecan veren ve dikkatini çekmeyi başaran içerikleri izlemektedir. Bunun yanı sıra şiddet içeriklerini izlemek psikolojik olarak da bir rahatlama vermektedir. Nitekim medyada sunulan şiddet bir haklılık bağlamı içerisinde kurgulanmakta ve şiddeti uygulayan yapımın iyi karakterinin uyguladığı şiddet, izleyicide bir rahatlama sağlamaktadır. Öte yandan insanların bastırılmış duygularını hayata geçiren karakterleri izlemek de insanlarda bir rahatlama sağlayacaktır. Şiddet içeriklerinin izlenmesinde etkili olan bir diğer etken de görsel işitsel özelliklerdir. Şiddet içerikli yapımlar kaliteli efekt kullanımı ve üst düzey çekim tekniklerini içermesi nedeniyle de insanların ilgisini çekmektedir. Günümüz teknolojisi düşünüldüğünde bütün yapımlar çok kaliteli çekim teknikleri ile hazırlanmaktadır. Ancak bu noktada insanların izlediği şeyleri kolay anlaması ve benimsemesi devreye girmektedir. Başka bir deyişle televizyon ve sinema başta olmak üzere görsel işitsel medyada insanların kolay

anlaması nedeniyle şiddet içerikli yapımları tercih ettiği görülmekte ve medya da bunu kullanarak şiddet içeren yapımları hızla artırmaktadır. Nitekim Ömer Özer (2004), şiddet görsellerinin evrensel olarak kolay anlaşılabilirliği nedeniyle uluslararası yapımlarda tercih edildiğini ve medya işletmeciliği bakımından başarılı olduğunu belirtmektedir. Bu anlamda komedi ya da dram içerikleri belirli bir bölge için etkili olabilirken şiddet içeren aksiyon yapımları dünya genelinde başarılı yapımlar olabilmektedir.

Medyanın böylesine tercih ettiği ve kullandığı şiddet içeriklerinin topluma etkileri ve medyanın şiddeti nasıl sunduğu üzerine bir tartışmaya geçmeden önce şiddet kavramını tanımlamakta yarar vardır. Medyada şiddet araştırmalarında öncülerden olan George Gerbner ve Larry Gross (1976), şiddeti: “Fiziksel gücün silahlı ya da silah kullanmadan, kişinin kendisine ya da başkalarına karşı, kurbanın kendi rızası dışında, acı verecek şekilde incitilmesi, öldürülmesi ya da olayın bir parçası olarak kurban olacak derecede tehdit edilmesi unsurlarının açık bir ifadesidir.” şeklinde tanımlamaktadır. Görüldüğü gibi Gerbner ve Gross, şiddeti tanımlarken ve çerçevesini çizerken fiziksel güç ve fiziksel zararı ön plana çıkartmıştır. Söz konusu tanıma göre şiddetin psikolojik boyutu ve farklı yönlerinin kapsam dışında bırakıldığı söylenebilir. Şiddet kavramına yönelik bir diğer tanımda ise şiddetin kapsamı ön plana çıkartılmıştır. Buna göre yıkıcı ve yok edici saldırganlığın bir biçimi olarak şiddet, kişilere veya nesnelere belirli boyutlarda zarar vermeyi içeren gücün aşırı ve kontrolsüz kullanımudur ve şiddet bireysel ya da toplu olarak ortaya çıkabilir (Arıkan, 1987). Görüldüğü gibi şiddetin topluma, bireylere ve çevreye verdiği zararlar, onun tanımlanmasının temelini oluşturmaktadır. Buna ek olarak şiddet, yıkıcı bir davranış olarak yer almakta ve toplumsal yaşamdaki olumsuz konumu belirginleştirilmektedir. Elbette şiddet bu boyutu ile değerlendirildiğinde hukuki ve siyasi bağlamı da göz ardı edilmemelidir (Williams, 2007). Nitekim toplumsal yaşamı ve toplumsal düzeni olumsuz etkileyen şeylerin toplumun yönetimi ve denetimini sağlayan hukuki ve siyasi bağlamlar tarafından bir yaptırımı ortaya çıkmaktadır.

Burada yer alan iki şiddet tanımı da fiziki bağlamı ve fiziki zararı ön plana çıkartarak oluşturulmuştur. Öte yandan şiddet yalnızca fiziki bağlamı ile değerlendirilemeyecek kadar geniş ve kapsamlı bir olgudur. Şiddetin psikolojik boyutu ve insan yaşamında yarattığı korkuların da göz önüne alınarak incelenmesi gerekmektedir. Nitekim medyanın aktarmış olduğu şiddet öğeleri insanlarda psikolojik etkiler bırakmaktadır (Gümüş, 2006a; Özer, 2010). Bunun yanı sıra şiddetin meşru-yasal şiddet, devletler ve büyük gruplar arası şiddet, gayrimeşru-yasa dışı şiddet, bireysel ve örgütlü şiddet, araçsal, duygusal ve düşmanca şiddet, hayvanlara ve başka nesnelere yönelik şiddet, kendine yönelik şiddet, dolaylı şiddet, sembolik

şiddet, kötü muamele, gündelik şiddet, dayak, taciz gibi pek çok türden oluştuğu söylenebilir (Gümüş, 2006b: 13-35). Elbette şiddet, söz konusu şiddet türleri ile sınırlı değildir ve artırılabilir. Nitekim söz konusu şiddet türlerinin bir kısmı fiziki olmayan özellikler taşımaktadır. Medya aracılığıyla sunulan şiddet içerikleri de bu bağlamda değerlendirilebilir.

Şiddetin oluşumu ya da ortaya çıkması birçok nedenden dolayı olabilmektedir. Şiddet eylemlerinin ortaya çıkmasında farklı etkenlerin rol oynaması biyolojik, psikolojik ve sosyal bütünlük içerisinde değerlendirilmesini gerektirmektedir (Özgür, vd., 2011). Nitekim Gümüş (2006a), şiddetin ortaya çıkmasına neden olan 23 etkeni belirtmekte ve bunların artırılabilirliğini belirtmektedir. İnsan yaşamının ne kadar geniş bir alanının şiddetin kapsadığı daha belirgin hâle gelmektedir. Öte yandan hangi nedenle olursa olsun şiddetin hangi formla ortaya çıktığına bakılmaksızın bir sorun olarak değerlendirilip çözülmesi gerekmektedir.

İnsanlar, daha önce değinilen, medyanın işlevlerinden birinden yararlanmak için medyayı kullanmaktadır. Ancak medya, insanlara almak istediklerinin yanı sıra yaşamlarını olumsuz bir şekilde etkileyecek şiddet içerikleri de vermektedir. Bu da medyanın insanların davranışlarının oluşumuna etkisini belirginleştirmektedir (Erdem, 2020). Medyada sunulan şiddetin insanların tutum ve davranışlarına etkisi bazen hemen ortaya çıkarken bazen de uzun süreçler sonucunda ortaya çıkmaktadır. Nitekim yetiştirme kuramı, medyanın şiddet sunumunun çeşitli süreçlerle insanlara etkilerini test etmektedir. Özellikle iletişim alanında yetiştirme kuramına dayanarak medyada şiddetin sunumu ve topluma etkileri araştırılmaktadır (Özer, 2017).

Kitle iletişimi yoluyla şiddetin sunulması ve şiddet öğelerinin yeniden inşasının incelenmesi iletişim çalışmalarında farklı boyutlarda incelenmektedir. Bu anlamda görsel işitsel medyada ve sosyal medyada şiddetin sunumu ve insanlara etkileri (bknz: Allen, vd., 2022; Contor, 2000; Coyne, vd., 2016; Elsaesser, vd., 2020; Gerbner, vd., 1980; Gerbner, 1998; Gunter, 2008; Morales, 2017) medyada haberler aracılığıyla toplumda var olan kadına şiddet, sporda şiddet gibi şiddet örneklerin aktarılmasına yönelik çalışmalar bulunmaktadır (bknz: Bronstein, 2008; Gökulu, 2008; 2013; Montiel, 2014; Novo-Arbona, 2022; Nisan ve Tuncel, 2020; Sutherland, vd., 2019). Bu bakımdan çalışmada, şiddet ve medya konusunda yapılan araştırma makaleleri bibliyometrik yöntemle incelenmiştir. Çalışma, bugüne kadar yapılan çalışmalardan hareketle alandaki eksiklikleri, araştırmacıların odaklandığı noktaları, şiddetin medya aracılığıyla yeniden üretimine ilişkin çalışmaların gelişimini açıklamayı amaçlamaktadır. Öte yandan şiddet ve medya konusunda bundan sonra çalışma yapacak olan araştırmacılara da alanda yapılmış önemli çalışmalar özetlenmektedir.

2. Medyadaki Şiddet Araştırmaları ve Medyada Şiddetin Sunumu

Medyada sunulan şiddete ilişkin araştırmalar ilk olarak 1920-1930'lu yıllarda Amerika'da ortaya çıkmıştır. Yapılan ilk çalışmalar sessiz sinema filmlerinin çocuklar üzerindeki etkisini araştırmaya yönelik olmuştur (Lowery ve DeFleur, 1995). Öte yandan yapılan çalışmalarda, medyada şiddet kullanımının kitle iletişimi tarihiyle doğru orantılı olduğu belirtilmektedir. Nitekim gazetelerin ilk örnekleri olan haber kağıtlarında da bugün polis-adliye haberleri diye tanımlanan içeriklerin örnekleri görülmüştür. İnsan ölümleri ve dehşet içerikli haberler haber kağıtlarında ve gazetelerde sıklıkla yer almıştır. Dolayısıyla kitle iletişiminin ortaya çıktığı ilk günden başlayarak şiddet içerikli olaylar medyada yer almıştır (Özer, 2010). Teknolojik gelişmelerle birlikte medyanın yaygınlaşmasının ardından medyada yer alan şiddetin artması sonucunda yapılan akademik çalışmalar da artmıştır. Bu anlamda medya ve şiddet ilişkisini tarihsel bağlamıyla inceleyen çalışmalarla birlikte medyada sunulan şiddetin incelenmesi de artış göstermiştir. Öte yandan medyada şiddet araştırmalarına bakıldığında hazırlanan çalışmaların büyük bir çoğunluğunun televizyon üzerine olduğu görülmektedir (Yetişer, 2021). Söz konusu araştırmalar etki araştırmaları çerçevesinde yapılan ve medyada sunulan şiddetin bireyler ve toplum üzerindeki etkilerini ölçmeyi amaçlayan çalışmalardır.

Medyada sunulan şiddete ilişkin araştırmalar 1970'li yıllarda başta ABD olmak üzere birçok yerde hızla artmıştır. Şiddet araştırmalarının ABD'de ortaya çıkması ve gelişmesinin yanı sıra 1970'li yıllarda yaygınlaşması o günlerde ABD kamuoyunun tartıştığı sorunlarla doğrudan ilişkilidir. Nitekim 1960'lı yıllarda ABD, Vietnam Savaşı, savaş karşıtı protestolar, siyahilerin başkaldırısı, üniversite protestoları ve ülkede yaşanan ekonomik, siyasi ve toplumsal sorunların şiddet boyutları gibi konuları temel alan bir gündeme sahip olmuştur (Holloran, 1983). Böylesi bir gündemin yaşandığı yerde şiddet kaçınılmaz olarak ortaya çıkmakta ve medya araçları aracılığıyla da yeniden inşa edilmektedir. Nitekim haberlerde ve dizi ya da film gibi diğer içeriklerde sıklıkla şiddet içerikleri yer almaya başlamıştır. Bu dönemde sosyal bilimlerden araştırmacılar medyada yer alan şiddeti araştırmaya ve topluma etkilerini tartışmaya yönelmiştir. Durum böyleyken, başta iletişim bilimleri alanı olmak üzere çeşitli disiplinlerden araştırmacılar medya ve şiddet ilişkisi üzerine çalışmalar gerçekleştirmiştir. Başka bir deyişle medya ve şiddet ilişkisi 1970'li yıllarda hızla artış göstermiş ve önemli bir çalışma alanı konumuna gelmiştir.

Medyada sunulan şiddeti araştıran iletişim bilimcilerin öncülerinden birinin George Gerbner olduğunu düşünen James Halloran (1983), onun çalışmalarında televizyonun, toplumsal düzeni pekiştirmeye yardımcı en basit ve en ucuz araç olduğu düşüncesinin ön plana çıktığını belirtmektedir. Bu anlamda Gerbner, televizyonda sunulan şiddetin bu rolü üstlendiğini yaptığı çalışmalarla ortaya koymuştur.

Medyada sunulan şiddet hem toplumsal düzeni yeniden oluşturmaya yardımcı olurken hem de şiddet olaylarını meşrulaştıran bir bağlam ortaya çıkmaktadır. Medyanın şiddet sunumundaki konumu literatürün incelenmesi ile daha belirgin hâle gelecektir. Dolayısıyla medyada şiddetin nasıl sunulduğuna ilişkin bir değerlendirme yapmakta yarar vardır.

Medyada sunulan şiddet, toplumun şiddet olaylarını normal kabul etmesine neden olan bir etkiye sahiptir. Nitekim medya o kadar fazla şiddet içeriği sunmaktadır ki insanların bunun normal bir durum olduğunu düşünmesine yol açmaktadır. Bu durum medyanın yetiştirme işlevi ile ilişkilidir ve insanların bilinçaltına işleyen bu şiddet öğeleri bazen kısa süreli olarak bazen de uzun süreler sonrasında ortaya çıkabilmektedir (Gerbner, 1998). Medyanın şiddet sunumunun insan yaşamını ve kararlarını yetiştirme bağlamıyla etkileyecek konumda olması şiddetin tekrar üretilmesini sağlamaktadır. Böylece hem medya için sürekli olarak içerik üretilecektir hem de insanların algıları temelden değişecektir. Dolayısıyla medyanın yetiştirme işlevi şiddeti sıradanlaştırmakta ve meşrulaştırmaktadır.

Medyanın şiddeti sıradanlaştırması elbette nicel verilerle de desteklenmesi gereken bir tezi ortaya çıkarmaktadır. İnsanların medya aracılığıyla ne kadar şiddete maruz kaldığı önemli hâle gelmektedir. Gerek ABD’de gerekse de Türkiye ve Rusya’da yapılan araştırmalarda özellikle televizyonda hem kurgusal yapımlar olan dizi ve filmler hem de haberler dikkate alındığında oldukça fazla şiddet öğesinin yer aldığı saptanmıştır (Gerbner, vd., 1980; Özer, 2004; Özer ve Gerasimova, 2010). Dolayısıyla oldukça fazla şiddet öğesine maruz kalan insanlar için şiddet, sıradan bir şey ya da gündelik yaşamın bir parçasıymış gibi bir algı oluşmaktadır. Televizyonda gördüğü ve rol model olarak aldığı kişilerin şiddet uygulayan konumda olması insanların şiddet uygulamasına da katkı sağladığı düşünülmektedir. Özellikle çocukların ve ergenlerin televizyonda böylesi sıklıklarda şiddet unsuruna maruz kalması şiddetin normal ya da sıradan bir davranış olduğu algısını çok güçlü hâle getirecektir. Böylece medya, şiddeti sıradanlaştırarak tekrar tekrar üretilen bir ürün hâline dönüştürmektedir.

Şiddetin meşrulaştırılması aslında sıradanlaştırılması ile başlamaktadır. Nitekim sıradan ve gündelik yaşamın bir parçası olan bir şeyin toplumun geneli tarafından meşru kabul edileceği düşüncesi vardır. Ancak medyada şiddetin bu kadar fazla temsil edilmesi, toplumsal çıkarlardan çok medyanın kâr elde etmesini sağlayacak etmenlere yönelmesinden kaynaklanmaktadır (Yıldırım ve Dudu, 2014). Başka bir deyişle medyanın, şiddeti yaygınlaştırması ve meşrulaştırması sorunlu bir temele dayanmaktadır. Ancak medya çeşitli stratejilerle şiddeti meşrulaştırmakta ve bunun sonucunda da yaygınlaşmasına yol açmaktadır. Medya endüst-

risi, şiddeti meşrulaştırma aşamasında beş strateji benimsemektedir. Söz konusu stratejiler aynı zamanda medyanın çok fazla şiddet içerikli ürünlere yer verdiği eleştirilerine cevap niteliğindedir. Bu anlamda James W. Potter (1999, s. 154-155) medyada şiddet temsiline meşrulaştırılmasını şu stratejilere dayandırmaktadır:

1. Şiddet yaşamın bir parçasıdır.
2. Tüm dramalar çatışma üzerine kuruludur ve şiddet çatışmanın bir aygıtıdır.
3. Şiddet, sorumluluk ölçütlerinde negatif yönünü göstererek kullanılmaktadır.
4. Şiddet üreticileri de en az onları eleştirenler kadar güçlü aile değerleriyle yoğrulmuş insanlardır.
5. Hayal ürünü olarak yaratılan şiddet, izleyicilere, hatta çocuklara bile zarar vermemektedir.

Burada Potter'ın listelediği, medyanın şiddet içeriklerine ilişkin savunuları görüldüğü gibi şiddetin yaşamın bir parçası olduğu düşüncesi ön plana çıkmaktadır. Buna ek olarak medya, şiddetin olumsuz yanlarını yansıttığı iddia edilmektedir. Başka bir deyişle, medya toplumda var olan şiddeti negatif bağlamıyla yansıtmakta ve temsili bu şekilde yaptığını öne sürmektedir. Ancak bu çalışmada da değinilen birçok araştırma bunun tam aksini ortaya koymuştur. Bu anlamda Potter'ın belirttiği savunular ile şiddetin, medyada gösteriminin yoğun bir şekilde devam etmesi şiddeti meşrulaştırmaktan öteye gitmemektedir.

Şiddet içeriklerinin medyada sunulmasına ilişkin bir diğer iddia da özellikle haberlerde yer alan şiddet öğelerine ilişkindir. Bu anlamda şiddet ve şiddete dayanan suçların medya tarihinden çok daha eski olduğu ve toplumu etkileyerek şiddetin artmasına katkı sunmadığı düşüncesidir. Elbette suç ve şiddet insanlık tarihi ile paralel bir gelişim göstermiştir ancak medyanın şiddet olaylarına ilişkin hatırlatıcı ve sıradanlaştırıcı işlevi de unutulmamalıdır. Nitekim insanların medyada görek şiddeti hatırlaması ya da orada gördüğü şiddet türüne özenerek bunu gerçekleştirmesi olasılığı vardır. Burada medyanın insanlara olayları kanıksattığı ve olağan bir durum algısı yarattığı söylenebilir (Nisan ve Tuncel, 2020). Öte yandan Özer (2010, 86-88), şiddet haberlerini yapan muhabirlere yönelik bir çalışmada muhabirlerin çoğunluğunun dramatik bir cinayet haberinin ardından gazete satışları ve okunma oranlarının arttığını belirttiklerini açıklamıştır. Buna ek olarak muhabirler, çeşitli anket çalışmaları sonuçlarına göre insanların polis adliye haberleri ile en çok ilgilendiğini aktarmıştır. Bu anlamda medyanın insanların ilgisini çeken ve kurumuna kâr getirecek içeriklere ağırlık verdiği görülmektedir.

Medyada şiddetin temsili yoluyla şiddetin meşrulaştırılmasında rol oynayan bir

diğer nokta da özellikle kurgusal yapımlarda şiddeti “haklı” göstermedir. Nitekim dizi ve filmlerin büyük bir çoğunluğunda belirli bir oranda şiddet yer almaktadır. Yapımlarda başrol olarak yer alan karakterin uyguladığı şiddet haklı bir gerekçeye ya da inanca dayandırılmaktadır. Böyle bir uygulama şiddetin meşrulaşmasına neden olmakta ve insanlara haklı gerekçeleri olduğunda şiddet uygulayabilme özgürlüğü algısını vermektedir. Başka bir deyişle medyadaki şiddet meşru müdafaa çerçevesinde temsil edilmekte ve bu durum oldukça fazla ve tekrar eder şekilde kullanılmaktadır. Elbette haklı bir nedene dayanan durum meşru kabul edilecektir. Buna ek olarak haklı gerekçeyi ortaya çıkartan yapımların kötü karakteri de şiddet uygulamakta ve bir anlamda iyi olan karakterin şiddet uygulaması kaçınılmaz gibi gösterilmektedir (Özer, 2010a). Medyanın, bu sunum şekli hem şiddeti meşrulaştırmakta hem de normalleştirmektedir. Bu anlamda medya içerikleri, insanlara "Eğer siz de bir haksızlığa uğrarsanız ya da haklı bir gerekçeniz olursa şiddet uygulama özgürlüğüne sahipsiniz." algısını vermektedir. Elbette medyanın öğretici işlevi ile birlikte oluşan şiddet teşvikini de göz ardı etmemek gerekmektedir.

Çalışmada medyanın, şiddeti sunum şekli ve insanlarda oluşturduğu algılara odaklanıldığı göz önüne alındığında medyada sunulan şiddeti açıklamaya yönelik psikolojik yaklaşımlara değinmekte yarar vardır. Nitekim burada medyada sunulan şiddetin psikolojik boyutları belirgin bir şekilde görülmektedir. Medyada sunulan şiddeti açıklamayı amaçlayan psikolojik kuramları Ömer Özer (2010b, 385-386), dört kategoride toplamaktadır. Bunlar, “Davranışsal Etkiler Kuramları, Bilişsel Kuramlar ve Duygusal Kuramlar” şeklinde sıralanmakta ve Öğrenme ve Oluşum Kuramı'nı da içermektedir. Söz konusu kuramlar çerçevesinde gerçekleştirilen yaklaşımlar medyada sunulan şiddeti psikolojik bağlamıyla açıklamaktadır.

Davranışsal etkiler kuramları çerçevesinde yapılan çalışmaların büyük bir çoğunluğu laboratuvar deneylerine dayanmaktadır. Söz konusu araştırmalarda çocuk ya da erişkinlere şiddet görüntüleri izletilmiş, daha sonra da davranışları ölçülmüştür. Araştırmalar sonucunda, şiddet ve saldırganlık davranışlarındaki artışlar izlenen şiddet görüntülerine dayandırılarak açıklanmıştır. İzlenen şiddet içeriğinin öznesinin bu davranışı nedeniyle ödüllendirildiğinde, izleyicilerin saldırgan ve şiddete yönelik davranışlarının arttığı saptanmıştır (Carter ve Weaver, 2003, s. 6). Davranışsal etkiler kuramları kapsamında; sosyal öğrenme kuramı, taklit etme, katarsis, engellenme, kavşak kuramı ve üçüncü değişken kuramı temel yaklaşımları oluşturmaktadır (Özer, 2010b).

Sosyal öğrenme kuramı temelinde, televizyonda sunulan şiddete maruz kalma ile saldırgan davranışlar arasındaki ilişkiyi açıklamayı amaçlamaktadır. Kurama göre,

özellikle çocuklar televizyonda çok fazla şiddet içeriği gördüğünde bunu kendi yaşamlarında da uygulamaktadır. Nitekim çocuklar gözlemleyerek öğrendiği şiddet ile gerçek şiddet arasındaki farkı kavrayamamaktadır (Van Evra, 1998). Taklit etme kuramı ise insanların medyada gördüğü şiddeti taklit ettiği tezine dayanmaktadır. Özellikle küçük çocuklar televizyonda gördüğü şeyleri taklit ederek uygulamaktadır (Özer, 2010b). Davranışsal etkiler kapsamında ele alınan bir diğer yaklaşım olan katarsis, izleyicilerin televizyon içeriklerinden kendilerine geçen olumsuz duygulardan kurtulmak için bir yol bulması temeline dayanmaktadır. Burada şiddet, medya mesajlarının yanı sıra bireyin içinde bulunan unsurlara da dayanmaktadır. Dolayısıyla medyada sunulan şiddet bireyin iç dünyasında bulunan şiddet ile bir araya gelerek eylemin ortaya çıkmasına kaynaklık etmektedir (Potter, 2003). Engellenme ise insanların medyada gördüğü şiddet ve saldırganlık sonucunda saldırgan davranışlar sergilemesini engelleyen sosyal yaptırımları yok sayma işlevi görmesidir. Başka bir deyişle medyada sunulan şiddet, insanların kafasında şiddetin meşru olduğu algısını yaratarak engellenmeyi azaltacaktır. Öte yandan kavşak kuramı ise şiddet davranışlarının altında yatan nedeni aile ve çevrede aramaktadır. Aile içinde sorunlu bir yapı oluştuğunda ve buradan doğan psikolojik bir boşluk oluştuğunda medyada gördüğü karakterlerle daha fazla özdeşleşen çocukların şiddete başvurmaları daha fazla olmaktadır. Nitekim çocukların aile bağlarında oluşan boşlukların, fazla izleme gerçekleştirdiklerinde medya karakterleri ile kendilerini daha yoğun bir şekilde özdeşleştirmesine neden olmaktadır. Davranışsal etkiler kuramları çerçevesinde ele alınan son yaklaşım olan üçüncü değişken kuramı, diğer davranışsal etkiler kuramlarının geliştirilmiş bir biçimi olarak işlev görmektedir (Özer, 2020b). Üçüncü değişken kuramı, şiddeti açıklarken sosyoekonomik statü gibi farklı değişkenleri de açıklamanın temeline yerleştirmektedir. Bu anlamda zekâ düzeyi görece düşük çocuklar ya da alt sınıflarda yer alan ailelerin çocukları daha fazla televizyon izlemekte ve daha fazla şiddete maruz kalmaları nedeniyle davranışları da bu doğrultuda değişmektedir (Dağ, vd.,2006).

Bilişsel Kuramlar içerisinde; “duyarsızlaştırma, sosyalleşme, bilişsel olarak hazır hâle getirme, sosyal biliş ya da şema, bilişsel yetenekler ve kavram erişebilirliği” yaklaşımları yer almaktadır (Özer, 2010b). Duyarsızlaştırma kuramı, insanların kan ve şiddete karşı doğal bir olumsuz duyguya sahip olmasından hareket ederek medyada sunulan şiddet nedeniyle duyarsızlaşmanın ortaya çıktığını öne sürmektedir (Carter ve Weaver, 2003). Başka bir deyişle başta çocuklar ve gençler olmak üzere insanlar medyada sunulan şiddetin etkisi ile çevrelerinde gördükleri gerçek şiddete karşı duyarsız kalmaktadır. Sosyalleşme ise medyada sunulan şiddetin psikolojik nedenlerini çevresel etkiler bağlamında açıklamaktadır. Sos-

yalleşme kuramı ile taklit etme arasında bir ilişki olduğu düşünülür ancak sosyalleşme taklide kaynaklık eden içeriklerin zihinsel süreçlerde nasıl yer aldığını ve sosyalleşme sürecine etkisini araştırır. Bilişsel olarak hazır hâle getirme kuramı ise insanların medyada gördüğü içeriklere benzer olarak kendilerinde var olan benzer düşüncelerin etkinleşebileceği düşüncesine dayanmaktadır. Bir anlamda insanları uyaran bir şiddet görüntüsü olduğunda şiddet eylemini gerçekleştirme si daha kolay hâle gelecektir (Özer, 2010b). Bilişsel kuramlar içerisinde yer alan sosyal biliş ya da şema kuramı, davranışsal etkiler kuramının düşünsel boyutu olarak değerlendirilebilir. Şema kuramına göre, özellikle çocuklar günlük yaşamda, şiddet deneyimleri olmadığı için bunu televizyondaki sunum ile öğrenmekte ve izleyerek öğrendiği duruma benzer bir zorlukla karşılaştığında da televizyonda gördüğü şiddeti rol model olarak alabilmektedir. Bilişsel yetenekler kuramı, bir bireyin gelişme seviyesinin belirli bir mesaj aldığı anda ona verdiği tepkilerin bilişsel süreçlerine odaklanmaktadır. Bu durum özellikle çocukların bilişsel gelişiminin ve yeteneklerinin kısıtlı olduğu dönemlerde şiddet mesajlarına verdiği tepkilerde belirginleşmektedir (Potter, 1999). Medyada sunulan şiddeti bilişsel olarak açıklamayı amaçlayan son kuram ise kavram erişebilirliğidir. Burada birey bir olayla karşılaştığında kendi hafızasında onu açıklamak için kavramlar aramaktadır. Kavramsal erişebilirlik, medyada sunulan şiddetin gerçek yaşamdaki insanları kavramsal olarak konumlandırmaya etkisini ortaya koymaktadır (Potter, 1999, s. 17).

Duygusal Kuramlar kapsamında; “sosyal karşılaştırma, heyecan transferi, çocuklarda korku tepkileri ve genel uyarılmışlık hâli” yaklaşımları çerçevesinde yapılan çalışmalar yer almaktadır (Özer, 2010b). Sosyal karşılaştırma kuramı, çocukların saldırgan davranışlarının kendilerine özgü olmadığı ve başka çocukların da bu davranışlara sahip olduğu inancına dayanmaktadır. Medya, bu noktada sunduğu şiddet içerikleri ile işlevsel bir rol oynamaktadır. Nitekim medyada, şiddet içeriklerinin yer alması çocukların söz konusu inançlarını pekiştirmektedir (Huesmann, vd., 2006). Heyecan transferi ise medyada sunulan şiddetin bireyleri uarması durumudur. Bir anlamda medyada sunulan şiddetin bireyleri uarması ile oluşan heyecan transferi bireylerin içinde olan şiddet dürtüsünün ortaya çıkmasına yol açabilmektedir. Duygusal kuramlar içerisinde yer alan bir diğer yaklaşım olan çocuklarda korku tepkileri, Contor ve arkadaşları tarafından geliştirilmiş ve hangi tür medyada sunulan şiddetin çocuklarda korkuya neden olduğuna odaklanılmıştır. Bu anlamda yapılan çalışmalar kısa süreli etkilere yönelik açıklamalar sunmaktadır. Duygusal kuramlar kapsamında son olarak genel uyarılmışlık hâli yer almaktadır. Genel uyarılmışlık hâli, medyada sunulan şiddetin insanların genel uyarılmışlık hâlini artırarak şiddete yönelttiği savunusu üzerinde şekillenmektedir. Genel uyarılmışlık hâli, heyecan transferinin ileri bir aşaması olarak değer-

lendirilebilir. Nitekim şiddet eyleminin ortaya çıkmasında etkili olan duyguların medya izleyiciliği ile ortaya çıkması durumu söz konusudur (Özer, 201b).

Öğrenme ve oluşum kuramı, temelinde George Gerbner tarafından geliştirilen yetiştirme kuramı ve çözümlenmelerinin psikolojik bağlamı da içine alan bir çalışma sistemini oluşturmaktadır. Bu anlamda öğrenme ve oluşum, televizyonun, izleyicinin sosyal gerçeklik kavramlaştırmasını yani yetiştirmeyi psikolojik açıdan araştırmaktadır. Ancak iki kuram arasındaki en belirgin fark, ideoloji kavramına yaklaşımlarıdır. Yetiştirme kuramı, şiddeti ideoloji kavramı da kapsayacak şekilde açıklarken öğrenme ve oluşum, ideoloji kavramını araştırma dışında tutmaktadır. Öğrenme ve oluşum kuramında bireyler televizyonda gördüğü şiddet içerikleri aracılığıyla bir öğrenme gerçekleştirmektedir. Oluşum ise söz konusu öğrenme sürecinin bir temel oluşturduğu süreç ya da eylemdir (Özer, 2010b).

Yukarıda değinilen şiddetin medyada sunumunu açıklayan psikolojik kuramlar medya ve şiddet araştırmalarının daha geniş bir bağlamda ve disiplinler arası gerçekleştirilmesine olanak sağlamıştır. Öte yandan şiddet ve medya ilişkisinin medyanın şiddeti temsili üzerinden şekillendiği görülmektedir. Medyanın şiddet sunumu kitle iletişim araştırmalarının gelişimiyle sürekli olarak üzerinde tartışılan ve çalışmaların yürütüldüğü bir alan olmuştur. Medyada şiddet araştırmaları “etki araştırmaları” ve “yetiştirme kuramı” çerçevelerinde şekillenmiştir. Etki araştırmaları, medyanın şiddet sunumu ile insanların tutum ve davranışlarını değiştirmesine odaklanmaktadır. Yetiştirme kuramı ise televizyonun, insanların sosyal gerçeklik kavramlaştırması ve dünya algılamasına olan katkısını ortaya koymaktadır. Yapılan çalışmalarda elde edilen genel kanının medyanın şiddeti meşrulaştırdığı ve normalleştirdiği yönündedir. Bu durum şiddet öğelerini yeniden üretmekte ve şiddet toplumsal yaşamda sürekli olarak var olan bir unsur hâline gelmektedir. Nitekim medyanın şiddeti yaygınlaştırması ile olumsuz bir işlev gördüğü söylenebilir. Çalışmada söz konusu medya ve şiddet araştırmalarının bibliyometrik verileri ışığında alanın bir profili çıkartılmış ve yeni, medya ve şiddet çalışmalarına yol gösterici olması adına nicel veriler paylaşılmıştır.

3. Yöntem

Bu çalışmada Web of Science veri tabanında yer alan “medya ve şiddet” anahtar kavramlarını içeren araştırma makaleleri bibliyometrik analiz yöntemiyle incelenmiştir. Bibliyometrik analiz, veri tabanlarında yer alan içeriklere ilişkin bilimsel verileri incelemeyi amaçlar. Dolayısıyla bibliyometri, belirli bir alandaki yayımlanmış bilimsel çalışmaların ölçülebilir bilgileri elde ederek istatistiki olarak inceleme yöntemidir (Chen, vd., 2015). Bu anlamda bibliyometrik yöntem nicel araştırma

yöntemleri arasında yer almaktadır. Bibliyometrik yöntem, elde edilen veriler ışığında literatürün profilini çıkarmak ve görsel temsilini oluşturmak için bibliyometrik grafikler ve haritalardan yararlanır. Bu anlamda bibliyometrik analiz gerçekleştirilirken incelenen konundaki çalışmaların, yıllara göre dağılımı, yazarları, üretildikleri ülkeler, kurumlar, anahtar kelimeleri ya da etki düzeyleri gibi farklı değişkenleri incelenmektedir (Chen, 2017; Danvila-del-valle, vd., 2019). Bibliyometrik analiz ile incelenen alanın profili çıkartılarak çalışmaların genel eğilimi ve araştırmacıların o alanda hangi noktalara daha az odaklandığı ortaya konmaktadır (Öztürk ve Demir, 2023). Bu anlamda söz konusu alanda çalışma yapmak isteyen araştırmacılara yol gösterici bir profil sunulmaktadır.

3.1. Veri Toplama Araçları

Bu çalışmada incelenen medya ve şiddet konulu çalışmalarla ilgili bibliyometrik veriler, 15 Kasım 2023 tarihinde Web of Science veri tabanından elde edilmiştir. Thomson Reuters Bilimsel Bilgi Enstitüsü tarafından 1900'lü yılların başlarında geliştirilen Web of Science veri tabanı, oluşturduğu geniş ağı ile yayımlanan kitap, dergi, makale ve bildirimleri kapsayan bir atıf indeksi sunmaktadır. Bunun yanı sıra Web of Science, elinde bulunan geniş ağı ile araştırmacılara, dergi seçimi, araştırma değerlendirmesi ve bibliyometrik analizler için kullanılabilir bibliyometrik veri setleri sağlamaktadır (Chadegani vd., 2013; Chavarro, vd., 2018).

Bu çalışma kapsamında Web of Science veri tabanında, "violence and media (şiddet ve medya)" anahtar kavramı aratılmış ve bu konuyla ilgili 12000 çalışma olduğu saptanmıştır. Bunun ardından yalnızca araştırma makaleleri için bir sınırlamaya gidilmiş ve yüksek nitelikli çalışmaların yer aldığı SSCI, AHCI ve ESCI indekslerinde taranan dergilerde yayımlanan 7028 araştırma makalesi belirlenmiştir. Çalışmanın sınırlılıkları göz önüne alınarak Web of Science veri tabanında yer alan 7028 araştırma makalesinden rastgele seçilen 1000 araştırma makalesi çalışmada incelemeye dâhil edilmiştir. Öte yandan elde edilen verinin büyüklüğü nedeniyle şiddet ve medya konulu çalışmaların hangi disiplinlerden araştırmacılar tarafından hazırlandığı ve çalışmaların yıllara göre dağılımı kapsam dışında bırakılmıştır.

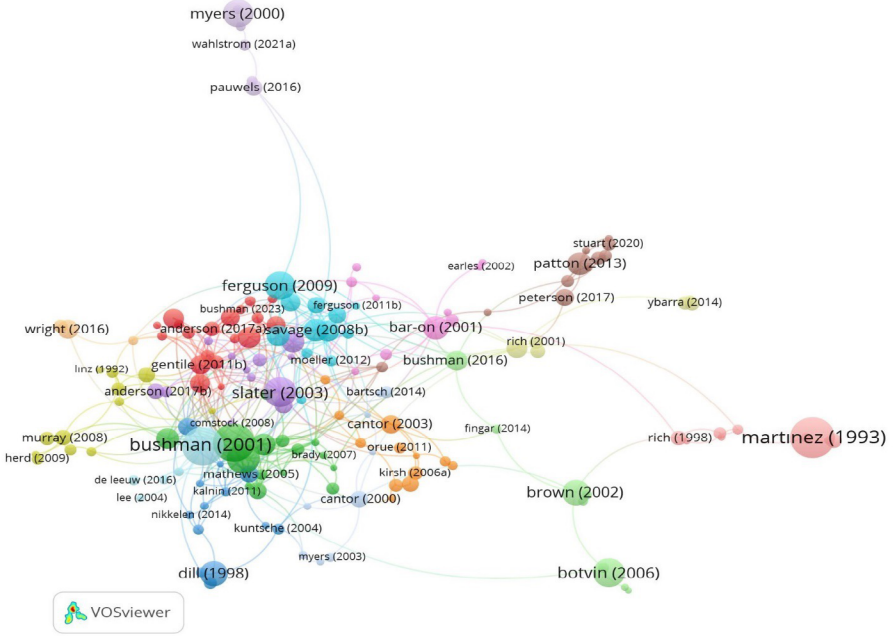
3.2. Verilerin İşlenmesi ve Kullanılan Araçlar

Bu çalışmada, Web of Science veri tabanından elde edilerek araştırmaya dâhil edilen 1000 araştırma makalesinin verileri, dışa aktarılarak bibliyometrik çalışmalarda ağları görselleştirmek için kullanılan VOSviewer yazılım programı ile işlenmiştir. VOSviewer programı, bibliyometrik verilerin işlenmesi ile anlamlı görseller elde etmeye ve bibliyometrik veriler arasındaki ilişkiyi haritalandırmaya yaramaktadır (Van Eck ve Waltman, 2017). Bu anlamda veri tabanlarından elde

edilen çalışmaların bibliyometrik verileri arasındaki ilişki, çalışmaların yazarları, dergileri, ülkeleri, kurum/kuruluşları ve atıf ilişkileri üzerinden bir haritalandırma yapılmaktadır (Van Eck ve Waltman, 2010). Bu çalışmada, Web of Science veri tabanından elde edilerek araştırmaya dâhil edilen 1000 araştırma makalesi, yazar, atıf, ülke, kurum ve ortak anahtar kelimelerinin verileri VOSviewer programı aracılığıyla görselleştirilmiştir.

4. Bulgular

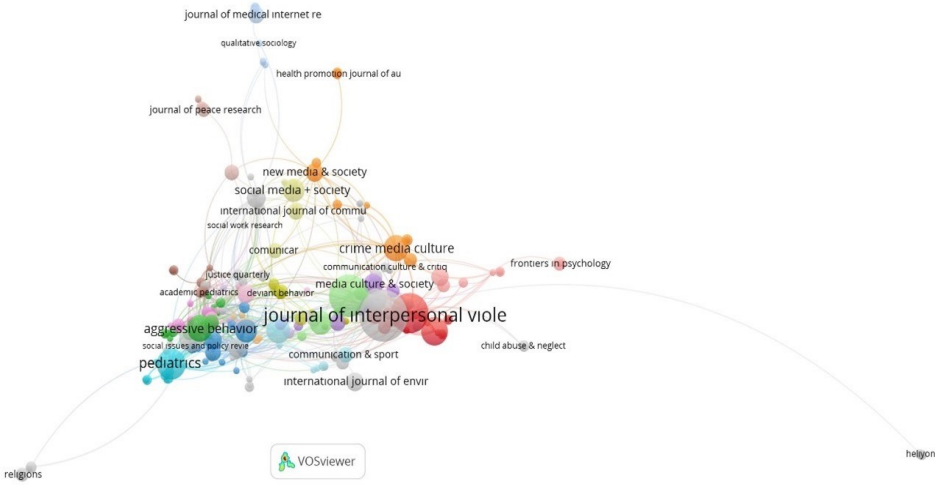
Bu çalışmada Web of Science veri tabanında yer alan “violence and media (şiddet ve medya)” anahtar kavramını içeren araştırma makaleleri içerisinde örneklemeye dâhil edilen 1000 çalışmanın bibliyometrik verileri incelenmiştir. Çalışma kapsamında incelemeye alınan araştırma makaleleri ortak indekslerle birlikte SSCI, AHCI ve ESCI indekslerinde taranmaktadır.

Grafik 1. En Fazla Atıf Yapılan Çalışmaların Dağılımı

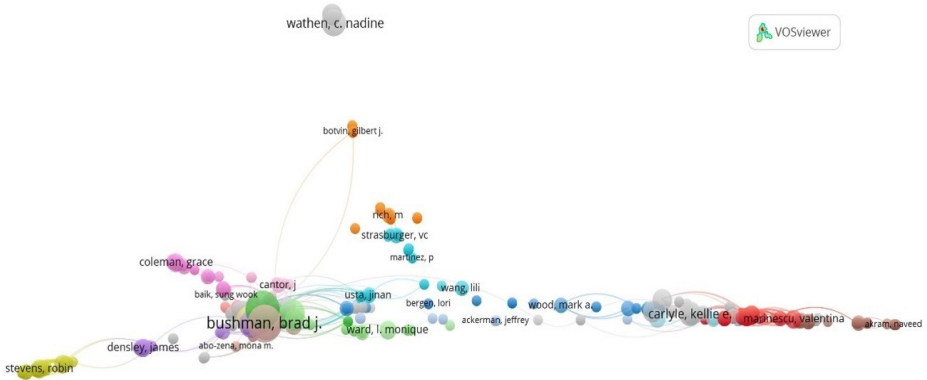
Grafik 1’de medya ve şiddet konulu araştırma makalelerinden en fazla atıf yapılan çalışmalar ve yazarları yer almaktadır. Grafiği çalışmaların niteliğini ön plana çıkarır hâle getirmek için çalışma kapsamında incelenen 1000 araştırma makalesinden en az 10 atıf alan 413 çalışma haritalandırılmıştır. Bu çalışmalar içerisinde

Web of Science veri tabanına göre en fazla (332) atıf yapılan araştırma makalesi ise Bushman ve Anderson (2001) tarafından hazırlanan “Media violence and the American public: Scientific facts versus media misinformation” başlıklı çalışmadır. Web of Science veri tabanına göre en fazla atıf yapılan ikinci araştırma makalesi (331) ise Carnagey, Anderson ve Bushman (2007) tarafından yazılan, “The effect of video game violence on physiological desensitization to real-life violence” adlı çalışmadır. Nitekim ortak yazar olarak yer alan Bushman ve Anderson medya ve şiddet konusunda en fazla atıf yapılan araştırma makalelerinin yazarları arasında yer almakta ve bu anlamda en etkili yazarlar olarak dikkat çekmektedir.

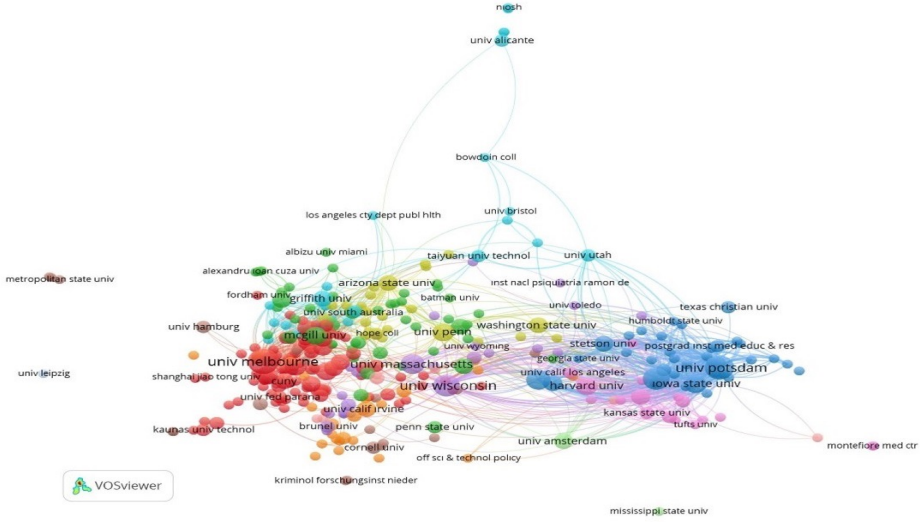
Grafik 2. En fazla Çalışma Yayımlayan ve Çalışmalarına Atıf Yapılan Dergilerin Dağılımı

Çalışma kapsamında incelemeye alınan şiddet ve medya konulu 1000 araştırma makalesi 466 farklı dergide yayımlanmıştır. Şiddet ve medya konulu en fazla araştırma makalesinin yayımlandığı dergilerin dağılımı Grafik 2’de yer almaktadır. Bu anlamda en fazla araştırma makalesinin yayımlandığı dergi Journal of Interpersonal Violence (54) olmuştur. Bu dergide yayımlanan araştırma makalelerine Web of Science veri tabanına göre 482 atıf yapılmıştır. Öte yandan yayımladığı araştırma makalelerine en fazla atıf yapılan dergilere bakıldığında ise Web of Science veri tabanına göre yayımlanan 5 araştırma makalesine 697 atıf yapılan Journal of Experimental Social Psychology adlı dergi ilk sırada yer almaktadır.

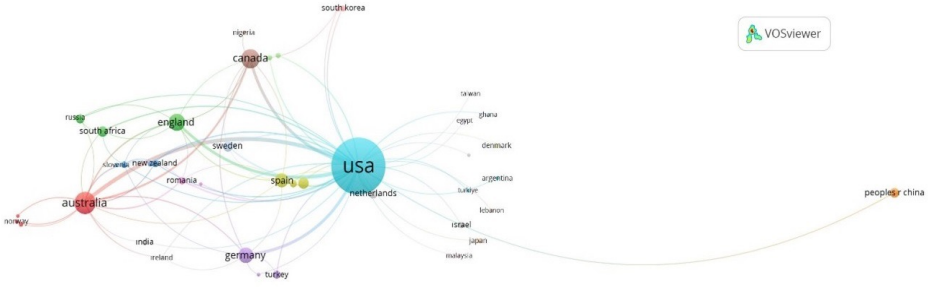
Grafik 3. En Fazla Çalışma Yayımlayan ve Atf Yapılan Yazarlar

Grafik 3, şiddet ve medya konusuyla ilgili en fazla çalışma yayımlayan araştırmaların ağ haritasını göstermektedir. Çalışma kapsamında incelenen 1000 çalışmanın yazarlara göre dağılımına bakıldığında, ortak yazarlarla birlikte 1833 araştırmacının çalışmalara katkı sunduğu saptanmıştır. Araştırmacılardan Brad J. Bushman 13 araştırma makalesi yayımlayarak en fazla çalışma yapan araştırmacı olmuştur. Bushman'ın bu çalışmalarına toplam 1222 atf yapılmıştır. Christopher J. Ferguson 12 araştırma makalesi yayımlayarak şiddet ve medya konulu en fazla araştırma makalesi yayımlayan ikinci araştırmacı olmuştur. Ferguson'un çalışmalarına ise toplam 585 atf yapılmıştır. İnceleme kapsamında analiz edilen araştırma makalelerinden 11 çalışmayı yayımlayan Craig A. Anderson en fazla yayım yapan üçüncü araştırmacı konumunda olmasına karşın çalışmalarına yapılan toplam 1004 atf ile en fazla atf yapılan ikinci yazar konumundadır. Öte yandan çalışma kapsamında incelemeye alınan 1000 araştırma makalesinin 1833 farklı araştırmacı tarafından hazırlanmış olması başta iletişim bilimleri olmak üzere çeşitli alanlarda şiddet ve medyanın ne kadar yoğun bir şekilde çalışıldığını göstermektedir.

Grafik 4. En Fazla Çalışma Yayımlayan ve Atıf Yapılan Araştırmacıların Yer Aldığı Kurum/Kuruluşlar

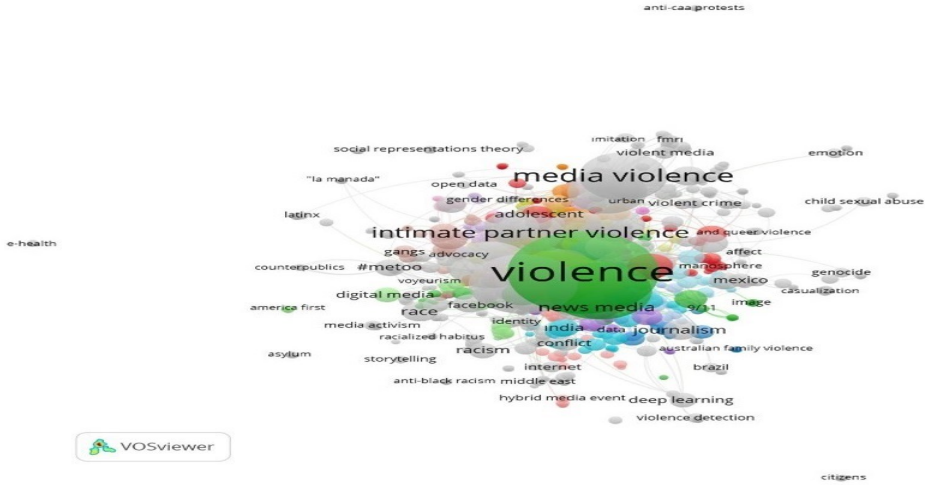
Grafik 4'te çalışma kapsamında incelenen şiddet ve medya konulu araştırma makalelerini yayımlayan araştırmacıların yer aldığı kurum ve kuruluşlar gösterilmektedir. Söz konusu kurum ve kuruluşların tamamı üniversitelerden oluşmaktadır. Bu çalışmada incelemeye dâhil edilen 1000 araştırma makalesi 356 farklı üniversitede yer alan araştırmacılar tarafından yayımlanmıştır. Bu yazarların yer aldığı kurumlara bakıldığında en fazla (8) çalışmanın Avusturalya'daki The University of Melbourne olduğu görülmektedir. Bu üniversitede yer alan araştırmacıların yayımladığı 8 araştırma makalesine 136 atıf yapıldığı saptanmıştır. En fazla araştırma makalesi yayımlayan ikinci (7) üniversite ise Almanya'da yer alan Universität Potsdam olmuştur. Potsdam Üniversitesinden araştırmacıların yayımladığı 7 araştırma makalesine 213 atıf yapılmıştır. Araştırmacılar tarafından yayımlanan araştırma makalelerine en fazla atıf yapılan üniversiteye bakıldığında Iowa State University ilk sırada yer almaktadır. Bu üniversiteden araştırmacıların yayımladığı 4 araştırma makalesine 426 atıf yapıldığı görülmüştür.

Grafik 5. Çalışmaların Hazırlanıldığı Ülkelerin Dağılımı

Çalışma kapsamında incelemeye dâhil edilen 1000 araştırma makalesini hazırlayan ortak yazarlarla birlikte 1833 yazarın çalıştığı ülkelerin dağılımı Grafik 5'te gösterilmiştir. Çalışma kapsamında incelenen araştırma makalelerinin yazarlarının 60 farklı ülkeden olduğu saptanmıştır. Grafik 5'te de görüldüğü gibi çalışmaların ülkelere göre dağılımını gösteren haritanın merkezinde ABD yer almaktadır. Nitekim ABD'li araştırmacılar incelemeye dâhil edilen 1000 araştırma makalesinin 404'ünü yayımlamıştır. Bu anlamda oldukça büyük bir oranın ABD'li araştırmacılar tarafından oluşturulduğu anlaşılmaktadır. ABD'li araştırmacılar tarafından yayımlanan 404 araştırma makalesine 9205 atıf yapıldığı görülmektedir. Dolayısıyla medya ve şiddet konulu çalışmalarda en etkili araştırma makalelerinin ABD üniversitelerinde çalışmakta olan araştırmacılar tarafından yayımlandığı söylenebilir. ABD'nin ardından en fazla araştırma makalesi yayımlayan araştırmacıların ülkelerine bakıldığında Avustralya (62) ve Kanada (47) çalışma ile iki ve üçüncü sıraları oluşturmaktadır. Avustralya'dan araştırmacıların yayımlamış olduğu 62 araştırma makalesine 868 atıf yapılırken Kanada'dan araştırmacıların yayımladığı 47 araştırma makalesine ise 547 atıf yapılmıştır.

Öte yandan araştırma kapsamında incelemeye dâhil edilen çalışmalar içerisinde Türkiye'den 10 araştırma makalesinin yayımlandığı görülmüştür. Söz konusu 10 araştırma makalesine Web of Science veri tabanına göre 64 atıf yapılmıştır.

Grafik 6. Araştırmalarda Kullanılan Ortak Anahtar Kelimelerin Dağılımı

Çalışmada, araştırmaların kapsamını ve odaklandığı noktaları saptamak için “ortak anahtar kelime” analizi kullanılmıştır. Ortak anahtar kelime analizi ile araştırma makalelerinin ortak olarak en fazla kullandığı anahtar kelimeleri saptamaya ve çalışmaların odaklarını belirgin bir şekilde ortaya koymaya yardımcı olmaktadır. Çalışma kapsamında incelemeye dâhil edilen 1000 araştırma makalesinde toplam 2435 anahtar kelime kullanıldığı saptanmıştır. Araştırmacılar, söz konusu ortak anahtar kelimeler arasında en fazla (220) “şiddet” kavramını kullanmıştır. Şiddet kavramının ardından ön plana çıkan bir diğer kavram “sosyal medya” (115) olmuştur. Buna ek olarak “medya” (104) ve “medya şiddeti” (84) olarak ortak kullanılan anahtar kelime ve kelime öbekleri olarak dikkat çekmektedir. Öte yandan gazete ya da Twitter (güncel adı X) gibi medya türleri “aile içi şiddet”, “cinsel şiddet”, “çocuğa şiddet” ve “kadına şiddet” gibi şiddet türlerine göre daha az tercih edilmiştir. Bu anlamda çalışmada çeşitli şiddet türlerine ve şiddetten mağdur olanlara odaklanıldığı görülmektedir.

Çalışma kapsamında en çok kullanılan ortak anahtar kelimelerin yanı sıra incelenen araştırma makalelerinde nadir kullanılan anahtar kelimelere de bakılmıştır. Az kullanılan ortak anahtar kelimeler arasında dikkat çekenler ise “şiddet ve temsil”, “suçlar”, “iş yeri zorbalığı”, “kadınların temsili”, “dolaylı ırkçılık”, “siber şiddet” ve “şiddet sosyolojisi” gibi örnekler yer almaktadır. Burada belirtilen anahtar kelimelere ek olarak duygusal şiddet ve siber şiddet örneklerine ilişkin anahtar kelimelerin az olduğu görülmüştür. Araştırma makalelerinin odağını oluşturan anahtar kelimelerin doğrudan şiddetin kendisi ve türleri ile ilişkili olduğu

ve bunun medya ile ilişkileri çalışmaların merkezine oturmuştur. Bu anlamda iş yeri zorbalığı, dolaylı ırkçılık ya da siber şiddet gibi genellikle insanın fiziki anlamda şiddete maruz kalmadığı şiddet örneklerinin oldukça az çalışmanın merkezine alınması önemli bir eksikliklerdir. Öte yandan “aile içi şiddet” çalışmalarda incelenen şiddet türleri gibi bir şiddet türü olmasına karşın yalnızca bir araştırma makalesinin odak noktasını oluşturmuştur. Ancak aile içi şiddete ilişkin veri toplamanın ya da tanık bulmanın oldukça zor olduğu düşünüldüğünde oldukça az çalışmaya konu olması normaldir.

5.5. Sonuç

Kitle iletişimi bugün insanların yaşamında önemli bir yer tutmaktadır. Nitekim insanların sosyalleşmesinde kitle iletişim araçları önemli roller oynamaktadır. Bu anlamda kitle iletişim araçlarının takibi ile insanlar birçok şey öğrenmekte ve bunları yaşamlarında uygulamaktadır. Öte yandan kitle iletişim araçları tarafından insanlara yalnızca olumlu içerikler sunulmamaktadır (Tokgöz, 2013). Kitle iletişim araçları tarafından insanlara sunulan ve olumsuz anlamda etkileyen unsurların başında şiddet gelmektedir. Şiddet, haberler ve kurgusal yapımlar aracılığıyla medyada oldukça yoğun bir şekilde dolaşıma sokulmakta ve yeniden üretimi sağlanmaktadır. Dolayısıyla medya aracılığıyla yoğun bir şekilde temsil edilen şiddet öğelerinin topluma etkileri bakımından iletişim ve psikoloji bilimleri başta olmak üzere çeşitli disiplinler tarafından araştırılması gerekmektedir (Özer, 2004). Bu bağlamda şiddet ve şiddetin medyada temsili çeşitli perspektiflerden araştırmalara konu olmaktadır. Başka bir deyişle medya ve şiddet ilişkisi tartışılmalı bir konu olması nedeniyle geniş bir literatürü de beraberinde getirmiştir. Nitekim medya ve şiddet araştırmaları yaklaşık olarak yüz yılı bulan geniş bir araştırma alanı niteliğindedir.

Bu çalışma, şiddet ve medya ilişkisine odaklanarak hem topluma etkileri hem de medyanın şiddet süreçlerindeki rollerini inceleyen çalışmaların bibliyometrik profilini oluşturmak amacıyla hazırlanmıştır. Bu amaca uygun olarak Web of Science veri tabanında şiddet ve medya konulu araştırma makalelerinden çalışmanın sınırlılıkları doğrultusunda 1000 çalışmanın bibliyometrik verileri incelenmiştir. Çalışma kapsamında incelemeye alınan şiddet ve medya konulu araştırma makalelerinin oldukça geniş bir bağlamda farklı medya türlerine ve çeşitli şiddet türlerine yönelik çalışmalar olduğu saptanmıştır. Buna ek olarak dünyada hızla artan bireysel ve kolektif şiddet örnekleri göz önüne alındığında ve bunların da medya aracılığıyla sunumunun kaçınılmaz olması nedeniyle yeni çalışmaların hazırlanması beklenen bir durumdur.

Şiddet ve medya konulu çalışmaların oldukça geniş bir alanı kapsadığı görülmüştür. Nitekim çalışma kapsamında incelemeye alınan 1000 araştırma makalesinin ortak yazarlarla birlikte 1833 araştırmacı tarafından hazırlandığı düşünüldüğünde bu durum daha belirgin hâle gelmektedir. Buna ek olarak incelenen çalışmaların 466 ayrı dergide yayımlandığı görülmüştür. Bu anlamda farklı disiplinlerden ve oldukça geniş bir dergi ağının medya ve şiddet konusunda hazırlanan yayımları kabul ettiği söylenebilir. Öte yandan hem yayım sayısı hem de atıf sayıları ile birlikte değerlendirildiğinde medya ve şiddet konulu araştırmalar için Journal of Interpersonal Violence, Journal of Experimental Social Psychology, Aggressive Behavior, Pediatrics ve Violence Against Women ön plana çıkmaktadır. Bu anlamda şiddet ve medya konulu araştırmalar yayımlamak isteyen araştırmacılar için başta bu dergiler olmak üzere uygun birçok dergi olduğu söylenebilir.

Şiddet ve medya konulu çalışmalar ilk olarak ABD’de ortaya çıkmıştır. Çalışma kapsamında incelenen araştırma makalelerini yayımlayan araştırmacıların ülkeleri ve kurumlarına bakıldığında ABD ilk sırada yer almaktadır. Bu anlamda şiddet ve medya araştırmalarının temellerinin atıldığı ABD’nin bu konuda en etkili ve en fazla çalışmaların gerçekleştirdiği yer olması beklenen bir durumdur. Öte yandan çalışma kapsamında incelenen araştırma makalelerinin 60 farklı ülkeden araştırmacılar tarafından yayımlandığı görülmüştür. Çalışma kapsamında incelemeye dâhil edilen araştırma makalelerinin 10’u Türkiye’den araştırmacılar tarafından yayımlanmıştır. Bu durum yalnızca çalışmanın sınırlılıkları nedeniyle incelemeye alınan SSCI, AHCI ve ESCI nitelikli indekslerinde taranan 1000 araştırma makalesini ele alması nedeniyle ortaya çıkmıştır ve Türkiye’den şiddet ve medya konulu nitelikli daha fazla yayım olduğu düşünülmektedir.

Çalışmanın dikkat çekici sonuçları arasında, şiddet ve medya konusunda yapılan çalışmaların odaklandığı noktaların saptanması için yapılan ortak kelime analizi bulguları yer almaktadır. Çalışma kapsamında incelemeye alınan araştırma makalelerinde en az kullanılan ortak anahtar kelimeler önemlidir. Bu anlamda, “şiddet ve temsil”, “suçlar”, “iş yeri zorbalığı”, “kadınların temsili”, “dolaylı ırkçılık”, “siber şiddet”, “İslamafobi”, “nefret suçu” ve “şiddet sosyolojisi” gibi kavramlar oldukça az kullanılan anahtar kelimeler olmuştur. Burada yer alan ve çok az kullanılan ortak anahtar kelimeler psikolojik şiddet olması ve insanların gündelik yaşamda daha sık karşı karşıya kalma ihtimali olan şiddet türleri olması nedeniyle dikkate değerdir. Bu anlamda fiziki şiddetin ön plana çıkartıldığı görülmektedir. Nitekim en çok kullanılan ortak anahtar kelimelere bakıldığında bu daha belirgin olmaktadır. Buna ek olarak sosyal medya ağları ve buralarda şiddetin yeniden inşasını merkeze alması beklenen sosyal medya ağlarına ilişkin anahtar kelimelerin de oldukça az kullanıldığı görülmüştür.

Bu çalışma, dünyanın en önemli veri tabanlarından biri olan Web of Science veri tabanında yer alan şiddet ve medya konulu araştırma makalelerinden seçilen 1000 çalışmanın bibliyometrik görünümüne odaklanmıştır. Dolayısıyla çalışmanın sonuçları kendi sınırlılıkları ve bağlamıyla değerlendirilmelidir. Ancak çalışma çerçevesinde elde edilen sonuçlardan hareketle bundan sonra gerçekleştirilecek çalışmalar için bir profil sunmaktadır. Bu anlamda özellikle Türkiye’de yapılacak çalışmalarda, Web of Science veri tabanına göre daha az odaklanılan siber şiddet, sosyal medya ağlarında şiddet temsili, dolaylı ırkçılık ve medyada şiddet sosyolojisi gibi konularda çalışmalar yapılmalıdır. Nitekim bu doğrultuda yapılacak çalışmalar hem nitelikli araştırmaların ortaya çıkmasına katkı sunacak hem de şiddet ve medya alanında oluşan boşluğun doldurulmasına yardımcı olacaktır.

Çıkar Çatışması Beyanı

Makale yazarı herhangi bir çıkar çatışması olmadığını beyan etmiştir.

Kaynakça

- Allen, J., Ash, S. M. ve Anderson, C. A. (2022). Who Finds Media Violence Funny? Testing the Effects of Media Violence Exposure and Dark Personality Traits. *Psychology of Popular Media*, 11(1), 35-46. DOI: 10.1037/ppm0000296
- Arikan, Ç. (1987). Sosyal Hizmetler Açısından Şiddet ve Bir Türü Olarak Evlilikte Kadına Yönelik Şiddet. *H.Ü. Sosyal Hizmetler Yüksek Okulu Dergisi*, 5(1), 75-97.
- Bronstein, C. (2008). No more Black and Blue -: Women against violence against women and the warner communications boycott, 1976-1979. *Violence Against Women*, 14(4), 418-436.
- Bushman, B. J. ve Anderson, C. A. (2001). Media Violence And The American Public: Scientific Facts Versus Media Misinformation. *American Psychologist*, 56(67), 477-489.
- Charter, C. ve Weaver, C. K. (2003). *Violence and the media*. Open University Press.
- Chadegani, A. A., Salehi, H., Yunus, M., Farhadi, H., Fooladi, M., Farhadi, M. ve Ebrahim, N. A. (2013). A Comparison Between Two Main Academic Literature Collections: Web of Science and Scopus Data Bases. *Asian Social Science*, 9(5), 18-26.
- Chavarro, D., Ràfols, I. ve Tang, P. (2018). To What Extent is Inclusion in the WEB of Science an Indicator of Journal ‘Quality’?. *Research Evaluation*, 27(2), 106-118.
- Chen, C. (2017). Science mapping: A Systematic Review of The Literature. *Journal of Data and Information Science*, 2(2), 1-40.
- Chen, H., Jiang, W., Yang, Y., Yang, Y. ve Man, X. (2015). Global Trends of Municipal Solid Waste Research From 1997 to 2014 Using Bibliometric Analysis. *Journal of*

- The Air & Waste Management Association*, 65(10), 1161-1170.
- Contor, J. (2000). Media Violence. *Journal of Adolescent Health*, 27(2), 30-34.
- Carnagey, N. L., Anderson, C. A., & Bushman, B. J. (2007). The Effect Of Video Game Violence On Physiological Desensitization To Real-Life Violence. *Journal Of Experimental Social Psychology*, 43(3), 489-496.
- Dağ, İ., Öktem, F., Yazıcı, M. K., Güvenç, G., Rezaki, M., Demir, N., Özer, Ö., Özer, Ö. A. ve Tunçel, M. (2005). *Televizyon programlarındaki şiddet içeriğinin, müstehcenliğin ve mahremiyet ihlallerinin izleyicilerin ruh sağlığı üzerindeki etkileri*. RTÜK.
- Danvila-del-Valle, I., Estévez-Mendoza, C. ve Lara, F. J. (2019). Human Resource Straining: A Bibliometric Analysis. *Journal of Business Research*, 101, 627-636.
- Elsaesser, C. M., Patton, D.U., Kelley, A., Santiago, J. ve Clarke, A. (2020). Avoiding fights on social media: Strategies youth leverage to navigate conflict in a digital era. *Journal of Community Psychology*, 49(3), 806-821. <https://doi.org/10.1002/jcop.22363>
- Erdem, M. N. (2020). Medya İçeriğinde Şiddetin Sunumu Üzerine Argümantatif Bir Çalışma. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9(2), 1198-1217.
- Gerbner, G. ve Gross, L. (1976). Living with Television: The Violence Profile. *Journal Of Communication*, 26(2), 173-199.
- Gerbner, G. (1998). Cultivation analysis: An overview. *Mass Communication and Society*, 1(3-4), 175-194.
- Gerbner, G., Gross, L., Morgan, M., ve Signorielli, N. (1980). The "mainstreaming" of America: Violence profile number 11. *Journal of Communication*, 30(3), 10-29.
- Gökullu, G. (2013). Representation of Sexual Violence in Turkish Cinema and Television Series. *Asian Journal of Womens Studies*, 19(2), 66-91.
- Gökulu, G. (2008). Futbol Haberlerinin Sunumunda Şiddet Fanatizm ve Milliyetçilik. *Toplum ve Demokrasi Dergisi*, 2(3), 147-164.
- Gunter, B. (2008). Media violence - Is there a case for causality?. *American Behavioral Scientist*, 51(8), 1061-1122. DOI: 10.1177/0002764207312007
- Gümüş, A. (2006a). Şiddetin Türleri. Toplumsal Bir Sorun Olarak Şiddet Sempozyumu. Eğitim Sen Yayınları, 13-38.
- Gümüş, A. (2006b). Şiddetin Nedenleri. Toplumsal Bir Sorun Olarak Şiddet Sempozyumu. Eğitim Sen Yayınları, 39-92.
- Halloran, J. (1983). Kitle İletişimi: Şiddetin Belirtisi mi, Yoksa Nedeni mi?. (Çev. R. Keleş). İletişim ve Toplum Sorunları Kuram ve Uygulama, içinde (ss. 62-84). Unesco/Türk Sosyal Bilimler Derneği Yayınları. 63-84.
- Huesmann, L. R., Moise-Titus, J., Podolski, C. L. ve Eron, L. D. (2003). Longitudinal relations between children's exposure to TV violence and their aggressive and violent behavior in young adulthood: 1977-1992. *Developmental psychology*, 39(2), 201.
- Lowery, A. S. ve DeFleur, M. L. (1995). *Milestones in Mass Communication Research: Media Effects*. Longman.
- Montiel, A. (2014). Media Treatment of Violence Against Women. *Comunicacion Medios*, 30, 9-25. DOI: 10.5354/0719-1529.2015.30332
- Morales, E. (2017). Ecologies of Violence on Social Media: An Exploration of Practices, Contexts, and Grammars of Online Harm. *Social Media + Society*, 9(3). <http://>

- ps://doi.org/10.1177/205630512311968
- Nisan, F. ve Tuncel, I. (2020). Kadına şiddetin haberlerde sunumu: Emine Bulut örneği. *Uluslararası Kültürel ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 6(1), 104-123.
- Novo-Arbona, A., Peña-Fernández, S., Martínez-Odrizola, L., Jiménez-Martín, E. ve Eguskiza-Sesumaga, L. (2022). Media and violence against women in the Basque Country: A self-regulation case study. *Feminist Media Studies*, 23(7), 3291-3307. <https://doi.org/10.1080/14680777.2022.2108875>
- Özer, Ö. (2004). *Yetiştirme Kuramı: Televizyonun Kültürel İşlevlerinin İncelenmesi*. Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Özer, Ö. (2010a). Şiddet Olaylarına İlişkin Haberlerin Üretimi: Ankara'daki Polis- Adliye Muhabirlerinin Görüşleri. (Ed.). Ö. Özer. *Medyada Şiddet Kültürü: Bu Öyküde Sen Anlatılıyorsun*. içinde (s. 61-120). Literatürk Yayınevi.
- Özer, Ö. (2010b). Medyada Sunulan Fiziksel Şiddetin Etkilerini Açıklayan Psikolojik Kuramlar. (Ed.). Ö. Özer. *Medyada Şiddet Kültürü: Bu Öyküde Sen Anlatılıyorsun*. içinde (s. 385-410). Literatürk Yayınevi.
- Özer, Ö. ve Gerasimova, S. (2010). Yetiştirme Kuramı: Televizyonun Yetiştirme Rolüne İlişkin Türkiye ve Rusya'da Yapılan Araştırma. (Ed.). Ö. Özer. *Medyada Şiddet Kültürü: Bu Öyküde Sen Anlatılıyorsun*. içinde (s. 323-346). Literatürk Yayınevi.
- Özer, Ö. (2017). Medyada Şiddetin Kullanımı: Şiddet Ekonomisi, Medyanın İdeolojik Şiddeti ve Yetiştirme Kuramı Açısından Bir Değerlendirme. *Marmara İletişim Dergisi*, 27, 1-19.
- Özgür, G., Yürükoğlu, G. ve Arabacı, B. L. (2011). Lise Öğrencilerinin Şiddet Algıları, Şiddet Eğilim Düzeyleri ve Etkileyen Faktörler. *Psikiyatri Hemşireliği Dergisi*, 2(2), 53-60.
- Öztürk, M. & Demir, Y. (2023). Bilgilendirme ve kaos arasında: Afet yönetiminde medyanın rolüne yönelik bibliyometrik bir analiz. *TRT Akademi Dergisi*, 8(17), 1-20. DOI: 10.37679/trta.1270615
- Potter, W. J. (1999). *On media violence*. Sage.
- Potter, W. J. (2003). *The 11 myths of media violence*. Sage.
- Sutherland, G., Easteal, P., Holland, K. ve Vaughan, C (2019). Mediated representations of violence against women in the mainstream news in Australia. *BMC Public Health*, 19, <https://doi.org/10.1186/s12889-019-6793-2>.
- Tokgöz, O. (2013). *Temel gazetecilik*. İmge Kitabevi.
- Van Eck, N. ve Waltman, L. (2010). Software survey: VOSviewer, a computer program for bibliometric mapping. *Scientometrics*, 84(2), 523-538.
- Van Eck, N. J. ve Waltman, L. (2017). Citation-based clustering of publications using CitNetExplorer and VOSviewer. *Scientometrics*, 111, 1053-1070.
- Van Evra, J. (2004). *Television and child development*. Routledge.
- Williams, R. (2007). *Anahtar Sözcükler*. (Çev. S. Kılıç). İletişim Yayınları.
- Yetişer, B. (2021). Türkiye'de kadına yönelik şiddet konusunu içeren medya yayınlarının içerik analizi ile incelenmesi. *OPUS International Journal of Society Reserches*, 18(39), 60-97.
- Yıldırım, B. ve Dudu, E. (2014). Farklı Yayın Politikalarına Sahip Gazetelerde Kadına Yönelik Şiddetin Sunumu. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 18(3), 23-50.